

Tijdschrift

2026|2

ZEELAND

Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen

sedert
1769

Dossier:

Met oog voor de Zeeuwse natuur

En verder:

Maak kennis met de nieuwe stadhuisbeelden van Veere
Jacco Lamfers over zijn cantate voor het Zeeuws Concertkoor
Vogelbehangsels sierden kamers in het rond

Losse nummers € 7,95

KZGW

Wij laten Zeeland schitteren

Beste lezer,

Gestuwde trek. Daarvoor moet u op de bij Breskens gelegen telpost zijn. Honderden vogelaars stellen er hun lenzen scherp om de via de Franse en Vlaams-Zeeuwse kust trekkende vogels goed in beeld te krijgen. Bij Breskens komen de graspiepers, purperreigers, gierzwaluwen en nog veel meer soorten voor de keuze te staan: steken we de brede Westerschelde over of blijven we de kustlijn nog volgen.

In dit nummer brengen we de Zeeuwse natuur nabij. Met veel waardering voor alle vrijwilligers en professionals die vaak decennialang de stand van het

leven in ons buitengebied nauwlettend in de gaten houden.

Verder krijgt u zicht op de nieuwe stadhuisbeelden van Veere, vieren we een muzikaal jubileum met het Zeeuws Concertkoor, maakt u kennis met de historieschrijvers van Yerseke en praten we u bij over bijzonder Zeeuws behangselpapier. Dit is slechts een greep uit wat u in dit rijke zomernummer van Tijdschrift Zeeland mag verwachten.

We wensen u veel leesplezier, lekker languit in het Zeeuwse groen.

Jan van Damme, hoofdredacteur

Telpost Breskens. Foto: Peter Verdurmen (uitsnede).

Vijftien miljoen vogels in vijftienduizend uren

Langs de zeedijk ten westen van Breskens passeren tijdens de voorjaars trek indrukwekkende aantallen vogels. Het gaat om allerlei soorten, variërend van graspiepers tot purperreigers en van gierzwaluwen tot diverse soorten roofvogels. Die vogels worden al bijna 50 jaar geteld door een 'harde kern' van vogeltellers. Maar de spectaculaire trek, vaak met bijzondere soorten, trekt ook vogelaars uit het hele land (en daarbuiten) aan. Bij oostenwind begin mei staat in de vroege ochtend de dijk al vol met belangstellenden. Welke vogels komen langs en waarom zijn ze juist hier te zien?

ERIC C.L. MARTEIJN & PETER L. MEININGER

Veel vogelsoorten die overdag trekken, hebben een afkeer van het oversteken van grote watervlakten. Het gaat dan vooral om allerlei 'landvogels', zoals zangvogels, maar ook om reigers en roofvogels. Daarnaast volgen ook grote aantallen trekkende steltlopers de kustlijn. Tussen Cap Gris Nez en Breskens wordt door 'stuwing' de stroom vogels die de kust volgt steeds 'dikker', tot ze nabij Breskens de keuze hebben de Westerscheldemonding over te steken of dit pas later te doen.

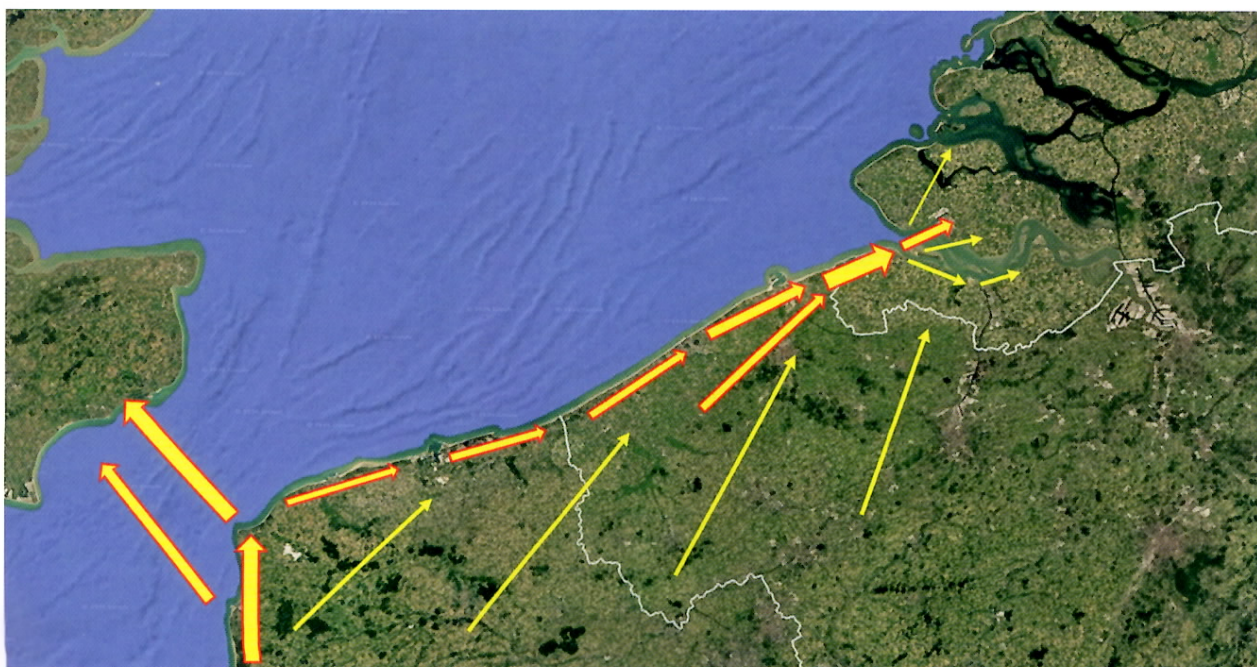
Meer dan tweehonderd vogelaars op Telpost Breskens op 1 mei 2026. Foto Peter Meininger.

Het duurde tot 1971 voordat de massale voorjaars trek bij Breskens 'bij toeval' werd ontdekt. Pas vanaf 1980 kreeg het fenomeen de aandacht die het verdiende. In de eerste jaren tellen waren het vooral Zeeuws-Vlaamse pioniers die op de dijk nabij de vuurtoren zaten, vanaf 1984 maakten vooral Walcherse vogelaars steeds vaker de oversteek per veerboot. Het aantal getelde uren nam in de loop der jaren sterk toe. Bovendien werd ook steeds eerder en later in het seizoen geteld (vanaf eind januari tot in juni) en werden vaak lange dagen gemaakt, soms met opmerkelijk resultaat. Door een steeds toenemende kennis van geluiden en andere subtiele kenmerken alsmede door verbeterde optiek, digitale camera's en opnameapparatuur werden ook steeds meer vogels

gedetermineerd. Naast de vaak opmerkelijke aantallen zijn de afgelopen jaren ook geregeld schaarse en zeldzame soorten gezien. Het is dan ook niet verwonderlijk dat Telpost Breskens in toenemende mate werd bezocht door vogelaars uit geheel Nederland, België en zelfs Frankrijk en Groot-Brittannië. De bouw van een speciaal ontworpen houten telpost in januari 1991 heeft zeker een stimulerende werking gehad. In 2013 werd het

trouwe houten kruis ontmanteld om plaats te maken voor de noodzakelijke 'kustversterking Waterdunen'. Hiervoor in de plaats is in 2014 echter een geheel nieuwe telpost gerealiseerd, gelegen op een 'duintop', ontworpen in overleg met de tellers en ruimte biedend aan een groot aantal bezoekers. Deze hebben overigens meteen een geweldig uitzicht op Waterdunen, een nieuw natuurgebied met getij, in beheer bij Het Zeeuwse Landschap.

Schematische voorstelling van 'gestuwde trek' richting Breskens bij oostelijke winden (basiskaart © Google Earth).

Verloop van de voorjaars trek

Pas de laatste jaren is gebleken dat ook in het najaar opmerkelijke aantallen vogels passeren bij Telpost Breskens. Desondanks is dit verhaal beperkt tot de voorjaars trek. Dat 'voorjaar' wordt dan wel ruim genomen, namelijk de eerste zes maanden van het jaar. Gunstige (= aflandige) winden zijn cruciaal voor zichtbare trek van grote aantallen vogels. Ook bij wind uit westelijke tot noordelijke richting vindt er wel degelijk trek plaats, maar die is bij Breskens vrijwel onzichtbaar.

Veel nadere informatie over de trek bij Breskens is te vinden in eerder verschenen publicaties (Telgroep Breskens (2006, 2014) en in de Avifauna Zeelandica (Meininger 2022).

Echte voorjaars trek begint op relatief zachte dagen in **februari**, met enerzijds het vertrek van wintergasten zoals Kolgans en Grauwe Gans en anderzijds de aankomst van soorten als Grote Lijster, Kievit, Grutto en Zwartkopmeeuw. De eerste ongeduldige tellers zijn er dan en worden soms beloond.

In **maart** komen vooral steltlopers als Kluut en Grutto door, soms aangevuld door Tureluurs en Bonte Strandlopers. Roepjes van zangvogels als Boomleeuwerik, Veldleeuwerik, Rietgors en Witte Kwikstaart voeren de boventoon. Tussen de Witte Kwikstaarten bevinden zich geregeld Rouwkwikstaarten, een ondersoort die de oversteek naar de Britse Eilanden nog moet maken. De fraaie Grote Gele Kwikstaart wordt vaak opgemerkt door de scherpe roep. Vooral na wat koudere winters trekken laag over de Westerscheldemond veel eenden, zoals Pijlstaart, Smient en Wintertaling; Zomertalingen zijn echter schaars. Grote groepen Kauwen die hoog in de blauwe lucht al 'kakelend' oversteken naar Walcheren vormen ook een typisch beeld in maart. Soms is er eind maart een ochtend met meer dan 10.000 Kokmeeuwen. Altijd is er de kans op een magistrale Rode Wouw. Op mooie dagen zijn er vaak al tien tot twintig tellers, die de eerste zwaluw (meestal een Oeverzwaluw) enthousiast begroeten.

April kan al een mooie eerste golf Boeren- en Oeverzwaluwen opleveren. In de tweede helft van deze maand 'breekt de hel los', met de Graspiepers als dominante soort: het zijn er veel of héél veel. Bij uitzonderlijk gunstige omstandigheden passeren er meer dan 100.000 op één dag. Ook de in West-

Afrika overwinterende Purperreigers, Regenwulpen en Kleine Plevieren zijn nu geregelde passanten. Voor Nederlandse begrippen verschijnen de eerste Gierzwaluwen uitzonderlijk vroeg. Kleine groepjes Beflijsters rusten vaak even in bosjes nabij de telpost voordat ze oostwaarts verdwijnen. Over zee trekken soms forse aantallen Dwergmeeuwen en vaak 'lijntjes' Lepelaars, Groenpootruiters en andere steltlopers. Een hoge Velduil behoort zeker tot de mogelijkheden. Dagen met tientallen Grote Zilverreigers zijn een recent fenomeen. Hoewel Telpost Breskens geen superplek voor roofvogels is, passeren er honderden Bruine Kiekendieven en tientallen Sperwers. Af en toe een Zwarte Wouw en geregeld een Torenvalk of een Smelleken.

Begin **mei** met gunstige wind kan 'alles' op Breskens. Men wordt getrakteerd op duizenden zwaluwen en Gierzwaluwen, die scherend over de kruin van de dijk op ooghoogte passeren. De Graspieper is inmiddels vervangen door de Boompieper en Gele Kwikstaarten (in drie ondersoorten). Vooral bij wind uit het noordoosten vliegen flinke groepen Kanoeten, Zilverplevieren en Rosse Grutto's (alle in prachtig zomerkleed) laag over de zeereep. Ze zijn op weg naar West-Siberië, vaak met een noodzakelijke tussenstop in de Westerschelde, Oosterschelde of de Waddenzee. 'Vroeger' waren er dagen met tientallen Wielewalen en honderden Zomertortels, maar dat lijkt voorgoed verleden tijd (zie hierna). Langs-trekkende Boomvalken, Morinelplevieren, Reuzensterns, Visarenden en soms Koekoeken of een Roodpootvalk zijn prima goedmakers. Onder de typische zeldzaamheden voor Telpost Breskens valt ongetwijfeld de Roodstuitzwaluw. Hoewel ook hier schaars, is Telpost Breskens ongetwijfeld de meest 'voorspelbare' plek om deze soort in Nederland te zien.

Doortellen tot in **juni** kan soms nog leuke resultaten opleveren, maar de tellers zijn meestal wel 'uitgeteld'. Met de juiste wind is nog sprake van gerichte trek van Gier- en Huiszwaluwen en Noordse Kwikstaarten. Ook hoogarctisch broedende steltlopers zoals Drieteenstrandloper en Bontbekplevier trekken nog door, terwijl de in Nederland broedende Bontbekken al vliegvlugge jongen hebben. Soms verschijnen er late doortrekkers als Wespendieven en zelfs verdwaalde Vale Gieren. Watervogels als Bergeend, Krakeend, Grote Canadese en Grauwe Gans beginnen al met hun ruitrek en bij (vooral

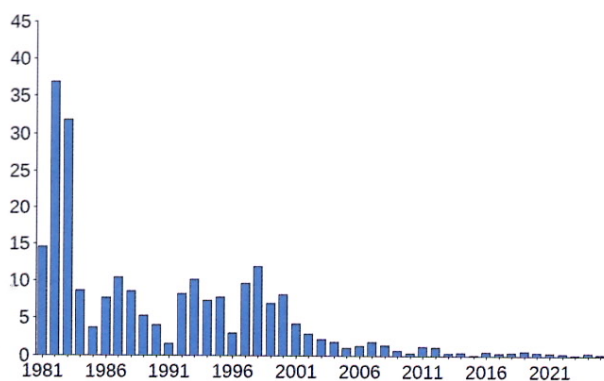
jonge) Spreeuwen is vanaf midden juni al sprake van heuse 'najaarstrek'.

Opvallende veranderingen

Bijna een halve eeuw is eigenlijk een te korte periode om grote veranderingen te signaleren. Daarbij komt dat de tellingen lang niet altijd vergelijkbaar zijn. Er is grote variatie in dekking over het seizoen en in de lengte van teldagen. Daarnaast speelt toegenomen kennis en verbeterde apparatuur zeker een rol. Toch is een aantal ontwikkelingen dermate opvallend dat hiervoor geen ingewikkelde statistiek nodig is. Het gaat daarbij in eerste instantie om veranderingen in aantallen.

'Verliezers'

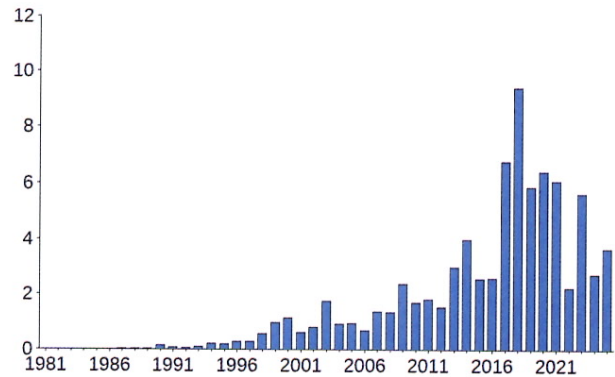
Onder de evidente 'verliezers' staat de Zomertortel ongetwijfeld op de eerste plaats. Parallel aan de ontwikkeling van de Nederlandse populatie (die de afgelopen decennia is gedecimeerd), zijn de aantallen trekkers bij Breskens gekelderde. Iedere langtrekkende Zomertortel wordt nu bijna met gejuich begroet en gefotografeerd. Andere soorten met een opvallende aantalsafname zijn Frater, Ortolaan, Ringmus en Wielewaal.

Gemiddeld aantal per uur passerende Zomertortels langs Telpost Breskens in 1981-2025 tijdens de hoofd-doortrekperiode van deze soort (4 mei t/m 1 juni; totaal 16.473 vogels).

'Winnaars'

Er zijn ook soorten waarvan de aantallen trekkers een duidelijke toename vertoonden; zonder uitzondering een weerspiegeling van de groei van broedpopulaties in Noordwest-Europa. Te denken valt aan Lepelaar, Reuzenstern en Zwartkopmeeuw.

Gemiddeld aantal per uur passerende Zwartkopmeewen langs Telpost Breskens in 1981-2025 tijdens de hoofd-doortrekperiode van deze soort (7 maart t/m 28 mei; totaal 25.496 vogels).

'Timing'

Ook zijn veranderingen in 'timing' van de trek waar te nemen, ongetwijfeld ten dele toe te schrijven aan klimaatverandering. Zo is sinds 1980 de 'mediane doortrekdatum' (de datum waarop de helft van het voorjaarstotaal) van veel (maar lang niet alle) soorten een week of meer vervroegd. Er ligt nog een schat aan gegevens die vraagt om een nadere (statistische) analyse.

Tellers en bezoekers

Elke vogelsoort heeft zijn specifieke doortrekperiode en vaak ook een piekperiode in de loop van de dag. Ondanks die vaste patronen is het echter niet zo dat elk voorjaar vergelijkbaar verloopt. Nieuwe soorten verschijnen, soorten nemen in aantal toe, andere soorten nemen in aantal af en sommige zijn in de loop der jaren vrijwel verdwenen. Het is leuk om te zien dat het bij de 'Breskens-tellers' niet anders is. Een handjevol Zeeuwse en Vlaamse diehards verschijnt al in februari. In maart blijven het vooral regionale vogelaars die de voorspelbare 'goede dagen' scherp in de gaten houden, uiteraard met een groepsapp. Het zijn zonder uitzondering mannen van alle leeftijden. Vrouwen zijn schaars op de telpost, verschijnen vooral bij mooi weer en meestal in gezelschap van hun mannelijke partners. Maar natuurlijk zijn er ook enthousiaste en kundige vrouwelijke vogelaars.

Met het vorderen van het seizoen verbetert niet alleen het weer, maar ook de kans op 'leuke soorten' en grote aantallen. De herkomst van de tellers beslaat dan heel Nederland en België. Het aantal bezoekers

1

2

3

4

5

1 Rosse Grutto's, 19 april 2024; 2 Gierzwaluw, 24 mei 2025; 3 Purperreigers, 15 april 2025; 4 Zomertortel, 13 mei 2023; 5 Visarend, 19 april 2025. Alle foto's Corstiaan Beeke.

loopt op tot tientallen en begin mei kunnen er meer dan honderd belangstellenden zijn. Op die dagen zijn alle typen vogelaars aanwezig: de serieuze alles-tellers, de 'hoop op zeldzaamheid'-tellers, de 'gezelligheids-tellers' (Vogelwerkgroep Laag-Achterbroeck doet een weekendje Breskens), de foto-tellers en de partners van tellers (komen rond 10-11 uur, soms met de kleine kinderen). Dit vraagt natuurlijk om afspraken om chaos te voorkomen. Een kleine greep uit de 'gedragsregels' (zie Telgroep Breskens 2006 en 2014).

- Op de telpost wordt geteld! Er wordt afgesproken wie welke soorten telt aan landzijde of zeezijde. Eén persoon voert in op de speciale app (via tablet of telefoon): een taaie klus, die nauwelijks gelegenheid biedt zelf iets te zien.
- De 'notulist' moet de soorten en aantallen die worden doorgegeven kunnen verstaan. Veel vogels worden echter alleen opgemerkt door de roep. Stilte is dus noodzakelijk. Praten doe je achterin de telpost.
- Schroom echter niet luid en duidelijk te zeggen als je iets ziet (of denkt te zien). Geef bij (mogelijke) bijzonderheden aanwijzingen over afstand, hoogte, vliegrichting. Het niet op tijd roepen heeft al menige zeldzaamheid aan neuzen doen voorbijgaan (uh, daar ging geloof ik een @#*&_.).
- Ga niet voor elkaar staan. Als het bovenste plateau 'vol' is, ga dan naar het onderste plateau.
- Wees tolerant tegenover andere recreanten en leg ook eens uit wat we hier aan het doen zijn.
- Gun in ieder geval de (vaste) tellers een 'goede plek' vooraan, ook al komen ze later.

Voor een nietsvermoedende bezoeker blijft de haast militaire structuur en discipline van de tellers en hun tellertjes (sommigen tellen wel acht of tien talrijke soorten op hun 'tikers'), de invoer, de geluidsopnamen en de foto's een vreemde wereld. Verscheen er vroeger nog wel eens een 'onbekende (zang-)vogel' op de tellijst, tegenwoordig maken geluidsopnamen, sonogrammen en perfecte foto's het voor een vogel haast onmogelijk ongedetermineerd te passeren. De 'interne kwaliteitsborging' onder de tellers is echter 'groot en streng'.

Bijzondere roofvogels die ver door het binnenland trekken, worden door enkele snel naar de auto rennende, jonge fotografen soms al vóór de Rondweg van Breskens 'opgepikt' en fraai gefotografeerd. Voeg daar de recente intrede van de drone aan toe. Enkele gecertificeerde dronepiloten laten hun drone even meevliegen met een ver over zee vliegende kiekendief. Dit levert niet alleen een zekere determinatie, maar ook fraaie filmbeelden op.

In Zeeland vergrijst de gemiddelde vogelaar. Hoe anders is het op Telpost Breskens, waar nog steeds belangstellenden van alle leeftijden te vinden zijn. Op en rond Telpost Breskens is de laatste decennia veel veranderd. De bijzondere locatie met de fenomenale gestuwde vogeltrek zal echter tot in lengte der dagen een magneet blijven voor vogelaars.

We danken Corstiaan Beeke voor de vogelfoto's, Gerard Troost voor de twee grafieken, Mario Aspeslagh voor de figuur met doortrekkpatronen, Mayro Pattikawa voor zijn basistekst 'Magnifieke Moederdag'en natuurlijk alle tellers.

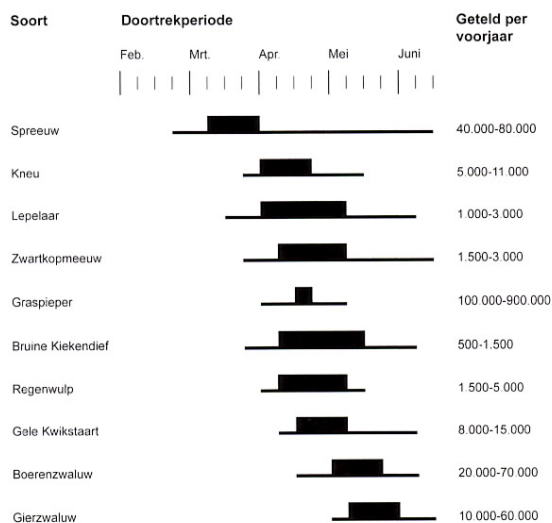
Eric C.L. Martelijn (1958) en **Peter L. Meininger** (1956) werkten beiden ruim 40 jaar bij Rijkswaterstaat, respectievelijk als bioloog/directeur en als ecooloog/ornitholoog. Vogelstudie en -bescherming in binnen- en buitenland is een rode draad in hun leven. Peter publiceerde veel rapporten en artikelen en was auteur en/of redacteur van diverse boeken, onder andere *Randstad en broedvogels*, *The Birds of Egypt*, en *Flora Zeelandica*. Samen werkten ze aan *(Ver-)Telpost Breskens 1980-2005*, *Voorjaarstrek bij Breskens 1981-2013* en het standaardwerk *Avifauna Zeelandica* (Zilveren Zeeuwse Boekenprijs 2022).

Literatuur

Meininger P.L. (redactie) 2022. *Avifauna Zeelandica. Vogels, vogelaars en vogelonderzoek in Zeeland*. Sovon, Nijmegen.

Telgroep Breskens 2006. *verTelpost Breskens 1980-2005*. Telgroep Breskens publicatie 6, Vlissingen.

Telgroep Breskens 2014. *Tien miljoen vogels in tienduizend uren. Voorjaarstrek bij Breskens 1981-2013*. Telgroep Breskens publicatie 7, Vlissingen.

Doortrekperiode en getelde aantallen per voorjaar van enkele karakteristieke soorten.

Sinds 2001 worden de resultaten van de tellingen vrijwel dagelijks bijgewerkt op de door Gerard Troost beheerde website www.trektellen.nl. Ook zijn alle oude tellingen daar te vinden.

Landelijke 'topdagen' van een geselecteerd aantal soorten tijdens de voorjaarstrek bij Breskens. Aantallen afgerond (gebaseerd op <http://www.trektellen.nl>).

Soort	Aantal	Datum	Landelijke topdag
Grauwe Gans	5000	15/2/2004	2 ^e
Gierzwaluw	41.400	26/5/2012	1 ^e
Zomertortel	690	15/5/1982	1 ^e
Kluut	1860	18/3/2026	1 ^e
Goudplevier	33.000	21/3/1996	1 ^e
Kievit	108.800	21/3/1996	1 ^e
Regenwulp	1400	23/4/2022	1 ^e
Grutto	2100	15/3/2002	1 ^e
Tureluur	2400	26/3/2007	3 ^e
Groenpootruiter	900	2/5/2023	3 ^e
Kemphaan	1300	3/5/1994	1 ^e
Zwarte Stern	1060	10/5/1993	2 ^e
Lepelaar	620	6/4/2025	1 ^e
Grote Zilverreiger	133	12/4/2025	1 ^e
Purperreiger	76	12/4/2025	1 ^e
Bruine Kiekendief	225	4/4/2025	1 ^e
Torenvalk	269	12/5/2024	1 ^e
Kauw	11.500	14/3/2004	1 ^e
Boomleeuwrik	610	9/3/2024	1 ^e
Oeverzwaluw	4.360	2/5/2026	2 ^e
Boerenzwaluw	35.000	6/5/2017	1 ^e
Huiszwaluw	12.000	21/5/1990	1 ^e
Grote Lijster	470	9/3/1993	1 ^e
Ringmus	1.100	27/3/1989	1 ^e
Gele Kwikstaart	6.800	22/4/1998	1 ^e
Witte Kwikstaart	3.900	25/3/1999	1 ^e
Graspieper	381.000	15/4/2003	1 ^e
Boompieper	930	22/4/1998	1 ^e
Vink	72.000	9/4/2023	1 ^e
Groenling	970	8/4/2013	1 ^e
Kneu	3.500	29/3/2005	2 ^e
Putter	400	22/4/1998	1 ^e
Rietgors	4.800	12/3/1999	2 ^e

Memorabele dagen

Bijna ieder jaar is er een dag die qua aantallen en soorten met kop en schouders boven de rest uitsteekt, altijd met oostelijke wind. Soms krijgen deze 'topdagen' ook een naam, zoals Maffe Maandag (10 mei 1993), Denderende Dinsdag (3 mei 1994) en Zotte Zaterdag (6 mei 2000). Deze memorabele dagen komen tijdens rustiger perioden op de telpost vaak ter sprake. Ook zondag 12 mei 2024 was zo'n 'topdag'. Magnifieke Moederdag werd kleurrijk beschreven door Mayro Pattikawa. Hieronder een selectie uit zijn uitvoerige verhaal.

De oostelijke wind had gezorgd voor de nodige westwaartse stuwing. De mooie aantallen en leuke soorten op zaterdag waren een voorbode dat het zondag wel eens goed los kon gaan. Die zondag begon met een wind uit OZO die aantrok tot 4 Bft, kort draaiend naar ONO en uiteindelijk helemaal doordraaiend naar ZO 3 Bft: de ideale wind. De temperatuur liep snel op tot 20°.

De eerste ochtendhelpt was hectisch. Tot 10.00 uur passeerden ruim 2000 vogels per uur, vooral steltlopers, Gierzwaluwen, Boerenzwaluwen en Gele Kwikstaarten. Leuk waren zes Europese kanaries, twee Paapjes en een Wielewaal. Uitzonderlijk die ochtend was de trek van Grauwe Vliegenvangers: in groepjes tot zes exemplaren, veelal hoog naar oost. Het dagtotaal van 154 vogels betekende een nieuw telpostrecord en ook een landelijk record voor de Grauwe Vliegenvanger.

De gebruikelijke 'middagdip' in de trek ging vandaag wel heel vroeg in: na 10.00 uur kelderde het aantal vogels per uur flink en werd het 'hard werken voor weinig'. Vanaf 13.00 uur begonnen de aantallen 'rovers' (= roofvogels) echter toe te nemen en om 14.00 uur werden we opgeschrikt door een heuse lichte fase Dwergarend. De vogel kwam rustig aangevlapt uit zuidwestelijke richting. Het betrof de 5e waarneming van deze soort in Zeeland. Ondertussen zwol de stroom rovers flink aan; met name Bruine Kiekendief en Torenvalk gingen als een trein. Deze spectaculaire golf roofvogels leverde nieuwe dagrecords op voor Bruine Kiekendief (181) en Torenvalk (269), met daarnaast 'top-10 tellingen' voor Wespandief (19), Smelleken (17), Boomvalk (19) en Slechtvalk (5). Drie Grauwe Kiekendieven en ook de twee Steppekiekendieven – inmiddels wat minder zeldzaam – waren ook prettig.

De vrouwen deden ook goed hun best, met zes Zwarte Wouwen en een Rode Wouw. Het checken van de stroom valken leverde tweemaal een Roodpootvalk op. Tijdens het roofvogelgeweld vlogen in totaal negen Bijeneters langs. Met drie landelijke 'dagrecords' werd 12 mei 2024 een Moederdag om nooit meer te vergeten.

Thomas Luiten (links) en Eric Martelijn - Breskens. Foto: Peter Meininger.